

Kvalita vzdělávacího procesu s ohledem na etické aspekty

RNDr. Vlasta Krupková, CSc.

Obsah

1. Etické problémy v prostředí vysokých škol	3
2. Příčiny vzniku etických problémů	6
3. Etické kodexy vysokých škol	7
4. Studenti a etika	9
5. Faktory, které mohou ovlivnit výskyt studentského podvádění	15
6. Podvádění pomocí elektronických prostředků	17
7. Plagiátorství	18
Etika a kvalita pedagogického procesu	19
Literatura	22

Kvalita vzdělávacího procesu je obecně posuzována podle přínosu, který tento proces měl na utváření kompetencí absolventa. Přitom tyto kompetence mají široké spektrum – odborné znalosti, jazykové dovednosti, způsobilost k týmové spolupráci, schopnost vést pracovní tým a (podle oborů v menší nebo větší míře) také povědomí o důležitosti etického chování v budoucí profesi. V míře naplnění těchto cílů hraje důležitou roli prostředí, ve kterém se studující během vzdělávacího procesu vyskytoval, stupeň (úroveň) uplatňování akademické etiky na vysoké škole, kterou vystudoval.

Etikou obvykle rozumíme soubor vzájemných práv a povinností, který by měl určovat lidské chování. Podle Dincové (in Králíková (2009)) se etika kromě chování lidí zabývá i morálními hodnotami, ideály a postoji a analyzuje, co je dobré pro jednotlivce a pro společnost. Etika také poskytuje vhled do toho, co jsou morální problémy v profesním (v našem případě v akademickém) prostředí i v osobním životě a „jak by se věci měly dít a jak bychom je měli dělat“ (tamtéž).

Akademická etika pojednává o uvedených tématech v prostředí vysokých škol, tj. v prostředí realizace vědy a výzkumu, vzdělávání, učení se, získávání kvalifikace a „licence“ (diplomu) k vykonávání jisté profese a v prostředí kariérního růstu (dosažení vyšších vědecko-pedagogických hodnot). Pojem akademická etika tedy používáme pro označení etických pravidel v prostředí vysoké školy, pravidel pro studenty, pedagogy i další zaměstnance vysoké školy.

Důležité je uvědomit si, že etika se týká věcí řízených konkrétním jedincem. Mrav lze chápat jako přijetí určitých forem jednání ve společnosti, čímž se jednání stává předvídatelným. Lze formulovat i individuální mrav, kterým se kladou konkrétní požadavky na individuální jednání. Vědomé etické jednání lze vyjádřit tím, že to je hledání toho nejlepšího. Navíc má každý pracovník vysoké školy zodpovědnost za další rozvoj dobrého jména své instituce, které současníci mnohdy „zdědili“ díky úsilí, práci a odpovědnosti mnoha předcházejících generací vědců a pedagogů této instituce (Sokol).

1. Etické problémy v prostředí vysokých škol

Není pochyb, že v akademickém prostředí (stejně jako mimo ně) existují etické problémy.

Callahan (1982) cituje ostrá slova bývalého viceprezidenta televizní stanice CBS Charlese Steinberga, který v roce 1977 vyjádřil názor, že v akademickém prostředí jsou etika a povinnosti vnímány jen akademicky, a že akademici se chovají jako v džungli. Přičemž akademická džungle je podle Steinberga horší než ta přirozená, protože tu nejde o zabíjení v zájmu fyzického přežití, ale jedná se zde o krutou ambicióznost. V souvislosti s pedagogickou činností Callahan (1982) uvádí celou řadu etických problémů na VŠ, například zneužívání studentů, tolerování podvádění a plagiátorství studentů, nezodpovědné vyučování bez zájmu o studenty, konzultantská činnost narušující povinnosti pedagoga ke škole a studentům (v našem prostředí spíše problém s tím, že pedagogové vyučují na více VŠ zároveň, čímž trpí kvalita jejich výuky), využívání výuky k indoktrinaci studentů učitelovými oblíbenými tématy, nebo selhání pedagogů v pociťování zodpovědnosti k širší společnosti. V našem vysokoškolském prostředí se v této souvislosti setkáváme s názory, že se objevuje i neobjektivní přístup vyučujících při hodnocení studentů, dokonce sexuální obtěžování, nepřipravenost pedagogů na výuku a neochota nadřízených zabývat se porušováním etických principů vyučujícími.

V oblasti výzkumu zase Dinçová (in Králíková (2009)) uvádí jako eticky problematické aktivity například dezinterpretaci dat, vymyšlení nebo zfalšování dat, uvedení autorství někoho, kdo se na výzkumu reálně nezúčastňoval, nebo zneužívání studentů k práci na výzkumu bez jejich uvedení jako spoluautorů. V našem vysokoškolském prostředí se dále setkáváme s podezřením na klientelismus, zvláště v různých grantových komisích při získávání finančních prostředků. Porušování akademické etiky ze strany vědeckých pracovníků a pedagogů znamená také poskytování nesprávného vzoru studentům a začínajícím vědcům. Takový negativní příklad je poskytnut také tehdy, jestliže se přehlíží neetické chování učitele, nebo když získá vědecko-pedagogickou hodnotu někdo, kdo se zachoval neeticky.

V médiích se setkáváme s upozorňováním na plagiátorství pedagogů (i autoplagiátorství) a na neoprávněné používání (i získávání) akademických titulů veřejně činnými osobami.

Ze strany studentů je poměrně rozšířené podvádění. Podle Griljavové, Nowella a Kerkvlieta (2006) studenti podvádějí napříč kulturami a obory. Studenti zneužívají internet a podvádění u nich můžeme pozorovat jak na vysokých, tak na středních školách. McCabe (in Mangan (2009)) na základě rozsáhlého výzkumu zjistil, že v USA je podvádění nejrozšířenější na školách, které se orientují na vzdělávání manažerů (MBA programy), ze kterých až 56% přiznalo, že v posledním roce alespoň jednou podváděli. Hned za nimi následují američtí studenti komunikace. Případy podvádění zahrnovaly např. opisování, kopírování z internetu a nedovolenou pomoc jinému studentovi.

V České republice se studentskému podvádění věnuje studie Preiss, Nohavová, Stuchlíková (2013), ve které se autoři na poctivost a různé typy podvádění dívají i v souvislostech s pracovními, sociálními i ekonomickými činiteli. Studentskému podvádění pomocí elektronických prostředků se věnuje např. Mareš (2005), který klasifikuje typy podvádění, vysvětluje terminologii a popisuje možnosti detekce elektronického podvádění. Všimá si rovněž možnosti prevence. V rámci přípravy této studie byla na FEKT VUT uskutečněna studentská elektronická anketa o akademické nečestnosti. Závěrům těchto studií se budeme v dalším věnovat podrobněji.

V České republice má většina pedagogů přímou zkušenost s podváděním studentů. Jistou informaci mohou podat zápisy z jednání disciplinárních komisí jednotlivých vysokých škol (ty ovšem řešily přestupky, na které se přišlo a které byly ohlášeny); pozoruhodné informace v tomto směru poskytují studentské blogy na facebooku (studenti si zde domlouvají „spolupráci“ u zkoušek). Mimo to existují další fakta budící podezření, že k podvodům dochází. Jedním problémem je existence prosperujících specializovaných agentur nabízejících oficiálně vypracování „podkladů“ k disertační práci, které ale dílo klidně dodají kompletní, připravené k obhájení (MF Dnes)

(např. www.studiumbezprace.cz; www.seminarnipracezacit.cz; www.referatyzababku.cz; www.referatyzababku.cz; www.studujeme.webnode.cz; www.eseminarky.cz; www.levnereferaty.cz; www.diplomkybezprace.cz; www.diplomkyaseminarky.cz; www.diplomky.net/prace-na-miru).

U zpracovatelů lze objednat také seminární, bakalářské nebo diplomové práce, což studenti zejména humanitních a ekonomických oborů už několik let dobře vědí a tuto snadnou cestu k titulu využívají. Přitom činnost těchto agentur je zcela legální, oficiálně poskytují jen „podklady“ a nechají na studentovi, jak s nimi naloží. Jednání jejich klientů – studentů je nelegální (nejméně porušují autorské právo) a jistě neetické, ale

obtížně prokazatelné. Vedoucí kvalifikačních prací mají obvykle velké množství studentů, které v přípravě závěrečné práce vedou, a nestačí průběžně ověřovat způsob zpracování těchto prací. Studenty pak někdy k přikročení k takovým aktivitám vede rovněž nedostatek času – při studiu pracují, nebo studují souběžně několik studijních programů a nestíhají samostatně všechny kvalifikační práce zpracovat.

V následující tabulce je uveden přehled počtů paralelních studií (podle centrální matriky) k 31. 12. 2010 (podle Krupková (2011)):

Počet souběžných studií	Počet studentů
1	324 711
2	11 322
3	326
4	16
5	3
Celkový počet studentů	336 378

Z tabulky vyplývá, že 3,4% studentů studuje více než jeden studijní program – to není nikterak překvapivé – jistě jsou mezi studenty takoví, kteří jsou schopni paralelně dva studijní programy úspěšně vystudovat a rozšířit si tak vědomosti, které jistě využijí ve své profesní činnosti. Zarážející ovšem je, že je možné zvládnout souběžné studium čtyř i pěti studijních programů.

V následující tabulce je uveden přehled, které dva (i více) studijní programy studují studenti paralelně:

Počty studentů všech typů denního studia studujících souběžně 2 studijní programy jednotlivých skupin oborů

Kód skupiny kmen. oborů	Skupina oborů	11 až 18	21 až 39	41 až 43	51 až 53	61, 65, 67, 71–74	2	8	5	7	81,82	91 až 95
11 až 18	Přírodní vědy a nauky	296	221	74	86	279	292	63	128	18	44	0
21 až 39	Technické vědy a nauky		673	111	68	153	423	61	401	4	48	0
41 až 43	Zeměděl. - les. a veter. vědy a nauky			134	18	41	44	10	50	0	7	0
51 až 53	Zdravot., lékař. a farm. vědy a nauky				112	78	27	11	57	19	2	0
61, 65, 67, 71–74	Společenské vědy, nauky a služby					1492	692	573	853	121	299	0
62	Ekonomie						607	629	248	29	63	1
68	Právo, právní a veřejnosprávní činnost							157	89	35	43	0

75	Pedagogika, učitelství a sociál. péče								808	130	156	0
77	Obory z oblasti psychologie									48	13	0
81,82	Vědy a nauky o kultuře a umění										183	0
91 až 95	Vojenské vědy a nauky											0

Vysoké počty paralelních studií studijních oborů z oblasti společenských věd a nauk by mohly souviset s celkovým počtem studentů, kteří tyto obory studují. Proto je v následující tabulce uveden procentní podíl studentů studujících více než jeden studijní program podle příslušných skupin oborů:

Kód skupiny kmen. oborů	Skupina oborů	%	Pořadí
11 až 18	Přírodní vědy a nauky	4,78	5
21 až 39	Technické vědy a nauky	2,55	2
41 až 43	Zeměděl., les. a veter. vědy a nauky	3,29	3
51 až 53	Zdravot., lékař. a farm. vědy a nauky	1,86	1
61,65,67,71 až 74	Společenské vědy, nauky a služby	9,08	9
62	Ekonomie	4,44	4
68	Právo, právní a veřejnosprávní činnost	13,26	10
75	Pedagogika, učitelství a sociální péče	7	7
77	Obory z oblasti psychologie	15,28	11
81, 82	Vědy a nauky o kultuře a umění	8,7	8
91 až 95	Vojenské vědy a nauky	5	6

13,26% studentů studujících programy z oblasti psychologie, kteří studují paralelně ještě další studijní program, je záležející. Pomineme-li možnost, že jsou tato studia „příliš snadná“, nabízí se podezření, že taková studia nelze absolvovat bez použití některých podvodných praktik (např. několikeré použití stejné práce v různých předmětech nebo studiích).

2. Příčiny vzniku etických problémů

Chceme-li vymezit možnosti řešení etických problémů, musíme nejdříve pochopit příčiny, proč se členové akademické obce rozhodnou jednat v rozporu s akademickou etikou. Nejdříve opět citujme zahraniční prameny:

Fisherová (2003) se shoduje s Callahanem (1982) ve tvrzení, že se otázky akademické etiky začínají otevírat v situacích, kdy se členové akademické obce dostávají pod více tlaků a musí se rozhodnout pro nějaký způsob chování jako odpověď na tyto tlaky. Etické principy by měly člověku v konfliktní situaci

pomoci rozhodnout se pro možnost, která je etická. Vědecko-pedagogičtí pracovníci podléhají komplexním tlakům vznikajícím na základě vnitřních napětí a vnějšího očekávání. Tradiční mechanismy pro identifikaci a řešení etických problémů vznikajících pod tímto tlakem již nejsou dostatečné (Fischerová). Dilema nespočívá v nutnosti rozhodnout se mezi konáním dobrého a zlého, ale je třeba dát přednost jednomu dobru před druhým (Callahan (1982)). Jako příklad může sloužit požadavek na pedagoga, aby učil množství studentů, kteří budou spokojeni s jeho prací, a zároveň aby produkoval kvalitní výzkumnou činnost a publikoval odborné články. Navíc by měl pomáhat kolegům a zároveň pracovat na kvalifikačním postupu (Fischerová). Podobné problémy vidíme i v našem akademickém prostředí, kde je navíc množství hodnotitelných výsledků v RIVu důležitým kritériem pro přiděl finančních prostředků vysoké školy. To často vede k připisování kolegů jako spoluautorů článků, k žádostem o citace, k „recyklaci“ (vícenásobnému použití) výsledku, k plagiátorství. Učitel, který se (po získání potřebné vědecké hodnosti) rozhodne věnovat především výuce, tomu, jak studenty co nejlépe seznámit s problematikou studovaného předmětu, tvorbě kvalitních a zajímavých studijních opor, individuálním konzultacím se studenty, ten začíná být pro své bezprostřední nadřízené neužitečný, protože nepřináší svému pracovišti „body za vědeckou činnost“.

Porušování etiky ze strany studentů má více příčin. Jednou je, že studenti mají pocit, že důležitější než proces je výsledek, je-li dobrý, nezáleží na tom, že byl dosažen menšími podvody (Mangan). Motivem k podvádění může být také nezajímavé zadání a předpoklad, že hodnocení prací je nezajímavé i pro samotného hodnotícího pedagoga (McCabe a Pavela (2004)). Jindy se student uchyluje k podvodu, jestliže ho nezajímá studium samotné a pouze chce získat diplom. K porušování etických principů studenty také vede, jestliže vidí, že je podvádění tolerováno a že někteří jejich spolužáci získali dobré hodnocení pomocí podvodu. K podvodům může také docházet proto, že studenti nejsou seznámeni s tím, jak se podvádění vyhnout (např. nevědí, co je plagiátorství), a jestliže nejsou poučeni, proč nemají podvádět, má-li jejich studium mít požadovaný přínos. Velmi často jde o návyky ze střední školy. Zde můžeme říci, že příčiny problémů studentů s etikou na našich vysokých školách se od zahraničních zkušeností neliší.

3. Etické kodexy vysokých škol

V zahraničí, zvláště na vysokých školách v USA, má tvorba etických kodexů dlouhou historii. V roce 1991 bylo založeno Mezinárodní centrum pro akademickou Integritu (ICAI) s cílem usnadnit součinnost v metodách boje proti podvádění, plagiátorství a akademické nepoctivosti v oblasti vysokoškolského vzdělávání, pěstování kultur integrity v akademické komunitě po celém světě. Jedním z důležitých témat byla diskuse nad důležitostí a formou a obsahem etických kodexů jednotlivých vysokých škol. Názory na potřebnost takového dokumentu byly (a jsou) rozdílné – od nutnosti po zbytečnost. Daniel Callahan (1982) představuje hlas uprostřed mezi příznivci a odpůrci etického kodexu pro akademické pracovníky. Prvním problémem je pro Callahana (1982) fakt, že kodexy téměř nikdy nepomohly řešení etických problémů. Buď jen pomohly zformulovat ideály pro dané povolání, nebo v horším případě pomohly lidem příslušné profese vytvořit ochranný štít vůči veřejnosti, za kterým si dělali, co chtěli. Druhým problémem je podle Callahana (1982) formulování všeobecně akceptovaného a zároveň pro profesi adekvátního kodexu. Callahan (1982) vidí jen dvě možnosti: První je, že kodex bude velmi všeobecný a bude obsahovat jen základní ideály, na

kterých se dovedou všichni shodnout. Takový kodex nic nevyřeší, ale ani nic nepokazí. Může sloužit jako informace pro lidi, kteří na vysokou školu přicházejí, o pravidlech, na kterých se členové akademické obce dohodli, a podle kterých bude jejich chování hodnoceno. Druhou možností je, že se kodex pokusí zachytit všechna práva a povinnosti členů akademické obce, což by vyústilo do velmi komplikovaného dokumentu, který by nakonec nebyl implementovatelný. Za podstatný Callahan (1982) považuje samotný proces, diskusi o etických principech. Diskuse by měla probíhat na každé instituci zvlášť, ne „celonárodně“ a měla by se konat pravidelně, například ve dvouletých intervalech. Obsahem diskuse by měly být otázky směřující k samotné podstatě vysoké školy a k poslání členů akademické obce. Z odpovědí na základní otázky by pak měly vyplynout principy etiky, relevantní pro danou komunitu. Callahan (1982) tedy zdůrazňuje proces diskuse o etice, ve které pravidla vzniknou.

V České republice přijal Akademický sněm AV ČR na základě usnesení vlády o Etickém rámci výzkumu z r. 2005 Etický kodex výzkumných pracovníků v AV ČR. Ve vysokoškolském prostředí následoval Vzorový etický kodex pro akademické pracovníky vysokých škol, schválený sněmem RVŠ v roce 2007, a následně Etické kodexy jednotlivých veřejných vysokých škol. Přístup k tvorbě těchto kodexů se na různých vysokých školách velmi liší – některé VŠ doslovně přejaly Vzorový etický kodex (ZČU), některé VŠ doposud žádné etické kodexy nepřijaly (UK, která snad na jeho tvorbě pracuje), jiné vypracovaly své vlastní kodexy, často inspirované zahraničními vzory (MU, UHK, UTB, ČVUT, MZLU). Tyto kodexy jsou vesměs přístupné na webových stránkách jednotlivých vysokých škol.

V souvislosti s přijímáním etických kodexů na jednotlivých vysokých školách se často objevuje otázka: Proč je prospěšné etický kodex na každé vysoké škole formulovat? Často se setkáváme s námitkou, že je to zbytečné, a etický kodex se formálně převezme, nebo nezavede vůbec. Jenomže morálka v akademickém prostředí není vůbec samozřejmá. Smyslem a cílem etického kodexu je vyjádřit v tomto směru postoje vysoké školy jak ve vztahu k veřejnosti, tak zejména vůči akademické obci – pedagogům, uměleckým a vědeckým pracovníkům i studentům, neboť jde o dodržování určitých zásad a etických postojů v jednom duchovním prostoru vysoké školy.

Cílem vydání etického kodexu je tedy poskytnout výklad, co je považováno za jednání členů akademické obce, popřípadě i ostatních zaměstnanců školy, v rozporu se ctí a dobrými mravy. Uvnitř školy slouží pro poskytnutí informace zvláště pro nové zaměstnance a studenty, navenek pro sdělení, jaké morální zásady jsou na půdě školy předpokládány. Přitom jednání porušující etický kodex, které je současně jednáním v rozporu s obecně závaznými právními předpisy, zakládá právní odpovědnost zejména podle autorského zákona, občanského zákoníku, zákoníku práce a trestního zákona. Jednání porušující etický kodex, které je současně v rozporu s vnitřními předpisy školy, zakládá právní odpovědnost zejména podle zákoníku práce a zákona o veřejných vysokých školách. (Telec (2010))

Etický kodex pak slouží jednak jako podklad pro snadnější posouzení nastalého skutku, jednak má význam morálně výchovný a preventivní.

Přijaté etické kodexy se od sebe liší svým právním významem (Telec (2010)). Někdy (např. na UTB ve Zlíně) je etický kodex součástí statutu vysoké školy, což je právně nejvýznamnější, protože statut je ze zákona závazný pro studenty i akademické pracovníky, jinde se jedná pouze o morální závaznost, která by

ale měla být pracovněprávně promítnuta do požadavků vysoké školy na řádný výkon akademické práce, projevených vůči všem akademickým pracovníkům ve smyslu zákoníku práce. K takovému výslovnému pracovněprávnímu promítnutí etických pravidel došlo např. na UPOL, UHK a MU. I tam, kde k tomuto výslovnému promítnutí nedošlo, je možné z nečestného chování, vystiženého etickým kodexem, právně dovozovat ohrožení dobrého jména vysoké školy, a tím i porušení povinností vyplývajících z právních předpisů vztahujících se k zaměstnancem vykonávané práci. K ohrožení dobrého jména by došlo na úkor vysoké školy coby zaměstnavatele.

K posuzování dodržení etických pravidel v konkrétních podezřelých případech bývají povolávány etické komise. Tato tělesa působí buď stále, nebo ad hoc. Na prvním místě by měl být ale uplatňován vnitřní kontrolní mechanismus na běžné řídicí úrovni se všemi pracovněprávními následky z toho vyplývajících. Vytvoření činnosti dalšího tělesa totiž znamená pro samu vysokou školu jistou zátěž. Nález etických komisí by měl obsahovat výrok o morální vině akademického pracovníka a výrok o morálním trestu za něj, spočívajícím ve veřejném morálním odsudku za něj. Úkolem etických grémií není provádět právní kvalifikaci skutku (Telec (2010)). Příslušný nález by měl být následně dostatečně zveřejněn, a to jak uvnitř příslušné instituce, tak navenek (např. ve výroční zprávě). Eventuální pracovně-právní postih je pak na vedení příslušné instituce.

4. Studenti a etika

Existence etického kodexu, i když (až na dvě tři výjimky) neobsahuje pasáže týkající se speciálně problematiky porušování etických pravidel studenty, má velký význam pro dotváření morálního profilu studentů – jeho prostřednictvím se mohou seznámit se základy akademické etiky. Pro studenty má ovšem zásadní význam, aby byli informováni o požadavcích, které jsou v tomto směru na ně kladeny. Některé školy to řeší podrobnou definicí disciplinárního přestupku v disciplinárním řádu, jinde existují příručky a odkazy na články o plagiátorství, které bývá vnímáno jako nejzávažnější přestupek. Studenti však často porušují pravidla z neznalosti, zvláště při zpracovávání písemných prací – mají představu, že co je zveřejněno na internetu, je možno libovolně využít, nemají informace o pravidlech citace event. parafráze, „když za práci někomu zaplatím, je moje“, „nedát opsat“ je nekolegiální, mají špatné návyky ze střední školy; přitom zde se již může jednat o porušení vyšších právních norem.

Je pravda, že v rámci některých studijních oborů se vyučují předměty související s etikou, a to jednak obecná etika, jednak profesní etika (lékařská etika, podnikatelská etika, etika a právo...), poznání etických hodnot a principů může studentům poskytnout usměrnění. Přesto je důležité, aby byli studenti zavčas a podrobně informováni o pravidlech akademické etiky, která instituce, na níž budou studovat, přijala za své, a o tom, že za jejich porušování se uplatňují sankce.

Edukace studentů je jedním z důležitých preventivních kroků (Mareš (2005)), které by se mělo dostat studentům ještě před příchodem na vysokou školu. Patří sem mj.:

- Vysvětlení pravidel, které nedovolují ve škole různé typy podvádění. Příklady zjištěných podvodů a způsoby jejich potrestání. Diskuse se studenty na dané téma.

- Vysvětlení pojmu hledání pomoci, poskytování pomoci, jednostranná a vzájemná spolupráce.
 - Vysvětlení pojmů typu autorství, duševní vlastnictví, copyright apod.
 - Vysvětlení pojmů typu: citování, parafrázování, nevědomé plagiátorství, vědomé plagiátorství.
- Ukázky nekorektní práce s prameny.

Bohužel zkušenosti vysokoškolských pedagogů ukazují, že se většině studentů na střední škole tohoto vzdělání nedostalo.

Studentskému podvádění se v poslední době věnuje více studií:

Mareš (2005) si všímá vztahu mezi podváděním a různými proměnnými (na školách nižších stupňů; výsledky je možné přiměřeně aplikovat i na terciální vzdělávání):

Vztah k podvádění ve škole	Příklady konkrétních proměnných
Podporuje podvádění	Odpor ke škole, odcizení se škole, snaha upoutat na sebe pozornost, přesvědčení, že ostatní studenti také podvádějí, předchozí dobré zkušenosti s podváděním, orientace na známky, nikoli na znalosti a dovednosti; strach ze špatných známek, motivace spočívající ve vyhnutí se neúspěchu, potřeba sociálního souhlasu, těžiště studentových aktivit leží mimo školu (nebo studuje při zaměstnání); velký počet studentů v učebně, orientace školy na vysoké výkony a známky, způsob výuky preferující nátlak, příležitost k podvádění
Neovlivňuje podvádění	Studentovy časté absence, studentova výkonová motivovanost, aktivní účast na mimovýukových činnostech, sebedůvěra, typ školy (veřejná - soukromá)
Tlumí podvádění, brání podvádění	Žákovo očekávání úspěchu, vyšší intelektové schopnosti, vnější situování kontroly, vnitřní motivovanost, orientace na studium, potřeba vysokého výkonu, odpovědnost za výsledky učení, zajímavé učivo, učivo, které student považuje za užitečné, smysluplné; kvalitní výuka

Pravděpodobnost žakovského či studentského podvádění zvyšují: neschopnost vyučujícího vyložit látku srozumitelně a strukturovaně, důraz na vysoké výkony a malý zájem o to, zda studenti učivo vůbec rozumějí, malá snaha studentům poradit, pomoci (Murdock (2004), in Mareš (2005))

Mareš (2005) dále zmiňuje další specifické výzkumy, které se zajímají o motivy, jež vedou studenty k podvádění. Některé z motivů figurují v právě uvedené tabulce. Zajímavější ovšem je, které z motivů jsou z pohledu studentů přijatelné. Jensen et al. (2002) konstatovali, že mezi nejčastěji akceptovatelné důvody podvádění z pohledu studentů patří: potřeba postoupit do vyššího ročníku a zvýšit tak studentovu šanci získat zaměstnání, jež pomůže rodině; nezklamat rodiče tím, že přinese špatné známky; vyhnout se přezkušování nebo opravné zkoušce; podvádět je možné v případech, kdy si student myslí, že mu učitel

křivdí, že neznámkuje spravedlivě. Mezi méně akceptovatelné důvody z pohledu studentů patří: student říká, že je prostě soutěživý typ; nedělá si z podvádění velkou hlavu; podváděl už předtím a vyšlo mu to.

Vztah mezi podváděním a dosavadním prospěchem studenta je poměrně těsný: prospěchově slabší studenti tendují častěji k podvádění (Mareš (2005)).

Preiss, Nohavová, Stuchlíková (2013) ve své studii sledovali postoj k podvádění a samotné podvádění u vysokoškolských studentů a porovnávali dva vlastní sběry dotazníkových dat s daty z USA. Uvedeme zde pro ilustraci zjištěná fakta:

V první tabulce jsou údaje o počtech studentů, kteří označili dané tvrzení „jde o podvádění“

Položky dotazníku	USA %	Český soubor 2011 %	Český soubor 2012 %
1. opsat domácí úkol/práce od jiného studenta	43	15	25
2. dovolit jinému studentovi opsat Vaši práci nebo úkol	35	15	19
3. během výuky spolupracovat s jinými studenty na zadání, které jste měl/a vypracovat samostatně	19	10	19
4. vypomáhat si s jinými lidmi nad úkoly, které jste měl/a vypracovat samostatně doma	47	2	6
5. použít při zkoušce či testu „tahák“	92	86	87
6. opisovat od jiného studenta v průběhu písemné zkoušky	82	90	90
7. dovolit jinému studentovi opisovat během zkoušky	93	55	54
8. zjistit obsah testu před jeho vykonáním	44	78	74
9. prozradit jinému studentovi dopředu obsah testu	39	58	48
10. kopírovat informace z tištěných textů bez řádného uvedení zdroje	56	54	59
11. kopírovat informace z internetu bez řádného uvedení zdroje	56	49	51
12. vydávat cizí materiál/ práce z internetu za Vaše vlastní	91	94	96

V tabulce je vidět, že studenti, kteří na otázky dotazníku odpovídali, mají skutečně značné neznalosti o tom, co je a co není podvádění.

V další tabulce jsou uvedena procenta studentů, kteří přiznali, že se těchto typů podvádění přiznali. Pro srovnání je připojen ještě jeden sloupec, který obsahuje údaje zjištěné v anketě uskutečněné na FEKT VUT.

Výsledky u tří českých souborů vykazují pozoruhodné rozdíly – je otázka, zda tyto rozdíly vyplývají z odlišnosti typů škol (první dva soubory humanitní studium, třetí technické); je možné, že rozdíly plynou z odlišného způsobu kladení otázek (studie Preiss, Nohavová, Stuchlíková (2013) nebyla tvůrcům ankety na FEKT známa). Bylo by vhodné výzkum koordinovat.

<i>Položky dotazníku</i>	% podvádějících			
	USA (N = 268)	Český soubor 2011 (N = 219)	Český soubor 2012 (N = 220)	FEKT VUT 2013 (N=220)
1. opisoval/a jsem domácí úkol/práce od jiného studenta	50	88	82	55
2. dovolil/a jsem jinému studentovi opsat svou práci nebo úkol	62	90	92	47
3. spolupracoval/a jsem během výuky s jinými studenty na zadání, které jsem měl/a vypracovat samostatně	54	95	90	43
4. vypomáhal/a jsem si s jinými lidmi nad úkoly, které jsem měl/a vypracovat samostatně doma	26	97	92	20
5. použil/a jsem při zkoušce či testu „tahák“	5	67	69	46
6. opisoval/a jsem od jiného studenta v průběhu písemné zkoušky	14	82	70	55
7. dovolil/a jsem jinému studentovi opisovat během zkoušky	16	95	90	47
8. zjistil/a jsem obsah testu před jeho vykonáním	41	82	73	*
9. prozradil/a jsem jinému studentovi dopředu obsah testu	44	79	72	*
10. kopíroval/a jsem informace z tištěných textů bez řádného uvedení zdroje	18	36	41	14
11. kopíroval/a jsem informace z internetu bez řádného uvedení zdroje	18	54	48	19
12. vydával/a jsem cizí materiál/ práci z internetu za vlastní	2	14	15	6

*Otázky 8) a 9) anketa na FEKT neobsahovala

Zmiňovaná studie se dále věnovala souvislostem poctivosti a podvádění s pracovními, sociálními i ekonomickými činiteli. V závěru studie je uvedeno:

„...podvádění během vysokoškolského studia souvisí s podváděním jak na nižších stupních vzdělávání, tak i v budoucím pracovním procesu. Z našich dat lze opatrně vyvozovat, že „poctiví“ studenti by mohli proti „nepoctivým“ v práci vykazovat také větší snahu a více se zajímat o vztahy na pracovišti a rozhodování; pro nepoctivé studenty je důležitý sociální status a snaha o dobrý příjem. Je ale také možné, že zde působí další intervenující proměnné, např. motivační orientace.

Studenti, kteří se označili jako „spíše pragmatičtí, materialističtí“, měli tendenci k menší míře poctivého chování, měli signifikantně vyšší skóre ve škále *sociální status* v Dotazníku pracovních hodnot, dále ve škále *vzestupná tendence*, *postoj k výdělku* a nižší skóre ve škále *pocit sebeuspokojení z práce*. Zdá se, že studenti, kteří se definují jako spíše pragmatičtí, materialističtí, vnímají práci v souvislosti s mírou (výší) sociálního statusu, více stojí o kariérní růst, vyšší mzdu a mají menší uspokojení z práce samotné.“

Dotazník na FEKT byl koncipován odlišně; jedna z otázek se týkala „omluvitelnosti“ porušování akademické etiky ve výjimečných situacích. Studenti měli prostor i pro slovní komentáře – některé jsou zde uvedeny:

„Na FEKT se u zkoušek a testů opisuje, protože na středních školách je to běžné a na vysoké škole se v tom pokračuje, protože koncepce zkoušek tomu nahrává a učitelé podvádění nepotírají. Nejsou tady ostatně od toho. Osobně bych uvítal, kdyby se za podvádění vyhazovalo ze školy, protože aspoň na akademické půdě by mohly mít své místo archaismy jako čest, poctivost apod. Ale nejsem natolik naivní, abych čekal, že se k tomu přistoupí, když podvádění a „vychcanost“ jsou v české společnosti norma.“

„Bohužel je to smutná pravda, ale u zkoušek jsem se nejednou setkal s tím, že student, který to tam opisoval ať už z tabletu, mobilu nebo taháku, zkoušku dostal, a já, co jsem se na ni poctivě učil, ne. Podle mě je to neomluvitelné, protože jen vidíte, jak se vám ti, co opisují, smějí do obličeje, jak jste hloupí, že neopisujete taky.“

„Student by moc rád pochopil problematiku, ale nemá na prostudování všech materiálů dostatek času z důvodu nutného přivýdělku pro základní potřeby živobytí. Nechce nebo nemůže přijímat potřebné finance od rodičů nebo odmítá si vzít studentskou půjčku z banky - to by už raději ukončil studium. Žádné studium není tak moc důležité, aby se kvůli tomu mladý člověk začal zadlužovat na x desetiletí svého života. Život je příliš krátký na to, aby ho strávil ve dlužích. A proto nakonec raději sáhne po porušení etiky.“

„Nároky na znalosti u některých předmětů jsou podle mě až přehnaně vysoké. Nedostatečné vysvětlení problematiky, z níž vyplývají logické důsledky -> konzultace se spolužáky, plagiátorství projektů, kterým nebylo porozuměno.“

„Nesouhlasím s jakýmkoliv porušováním pravidel, i když je pravda to, že pokud předmět není zajímavý, tak student nemá absolutně žádnou motivaci do něj vypracovat cokoli, protože to je ztráta času, který by mohl věnovat do jiného předmětu, který jej baví a zajímá. Já osobně taháky, kopírování atp. nepoužívám, jelikož jsem zde pro informace a vzdělání. Ale protokoly na začátku studia byly opravdu otrava, mohlo by se to předělat.“

„Osobná zkušenost za 4 roky štúdia na FEKT s podvádzaním je asi takáto. 2 roky som sa snažil, robil som poctivo protokoly, poctivo som sa pripravoval na skúšky. Ale po skúsenostiach z letného semestra v 2. ročníku som si povedal DOSŤ! Tí, ktorí opisovali a s prepáčením hovno vedeli, dostali nakoniec lepšiu známku ako ja, čo som problematike rozumel. A nestalo sa mi to v jednom predmete. Na skúšky sa aj naďalej učím poctivo, ale odvtedy, keď je možnosť opísať, kašlem vám na etiku. Kriticky zhodnotím, čo sa ku mne dostane a pokiaľ to nie je blbosť, tak to do skúšky napíšem. Čestne sa priznávam, že použitý ťahák miesto hlavy som musel celkovo 2 krát. A to hlavne z dôvodu, že naučiť sa na tie skúšky, sa rovnalo nabíflovať sa celé skriptá doslova naspamäť. Domnievam sa, že takto namemorované vedomosti študent hneď po skúške zabudne. Takže vynaložené úsilie by bolo aj tak zbytočné. Preto v takýchto prípadoch, som ako správny elektrikár, zvolil cestu najmenšieho odporu. Jediná vec, ktorá ma ako-tak utešila bola, že takmer všetci bezhlaví opisovači vyleteli na štátniciach. Ale nakoniec im to aj tak na druhý pokus dali...“

„Porušení etiky se dá tolerovat u studentů, kteří nejsou notoričtí "flákači". Každý z ročníku pár takových "flákačů" zná (pošli mi na zítřek protokol, apod.). Pokud člověk poctivě plní vše, pak z nějakého důvodu potřebuje něco výjimečně opsat, nebo si něčím pomoci a je za to bit, tak je to nefér, protože ta druhá skupina studentů to tak dělá celou dobu a nikomu to nevadí. Zapojením studenta do výuky by se mnohému předešlo. Takto je to jen o získání "papíru" a morální hodnoty nejsou vůbec uvažovány, proto i občasné podvody. Množství studentů je velké, zvláště u humanitních oborů, jakékoli srovnávání s jinými státy je nesrovnatelné, úroveň vzdělání sice stoupá, ale výsledek není žádný. Uplatnění takovýchto studentů je mizivé a k nápravě jsou vynakládány další peníze. Krom toho vzdělání dosažené i v technických oborech není z velké části využitelné v praxi a po jakékoli zkoušce jsou rychle zapomenuty. Očekávám větší zapojení průmyslu do studia. Jinak to bude jen o získání "papíru" a další ohledy na nějaké podvádění nebudou brány v potaz, což souvisí s upadající morálkou.“

Odpovědi studentů jsou zde odcitovány proto, že je z nich dobře vidět souvislost mezi studentským dodržováním etiky a přístupem vyučujících k výuce a k ověřování studentských znalostí z pohledu samotných studentů. Povrchním přístupem k výuce (z nedostatku času, důležitější je publikovat), který je následován nedostatečným zajištěním průběhu zkoušek, při kterých pak není znemožněno užití různých podvodných praktik, dáváme studentům najevo, že dodržování etických principů není podstatné.

Studentské podvádění tedy úzce souvisí s kvalitou vzdělávacího procesu ve všech třech jeho fázích:

- 1) Formulování výstupů z učení
- 2) Způsoby vzdělávání
- 3) Způsoby hodnocení

Přitom je rozhodující, zda studenti dělají to, co se podle výstupů z učení mají naučit, a k tomu mají činnosti vyučujících napomáhat; nestačí uvažovat pouze o přednáškách a cvičeních: označují pouze formu, v jejímž rámci se mohou odehrávat různorodé činnosti studujících.

V současné době není takto definovaná kvalita vzdělávání nijak podporována, nikdo nijak nehodnotí, co studující a vyučující v průběhu vzdělávání dělají, nikdo o tom dokonce ani (systematicky) nesbírá informace => kromě vnitřní motivace vyučujících a studujících neexistuje motivace pro zkvalitňování vzdělávání. Řada opatření naopak motivuje školy věnovat zdroje něčemu jinému než zkvalitňování vzdělávání: např. financování podle počtu studujících, podle „kafemlejnku“ i podle „kritérií kvality“, stejně jako akreditace založené na titulech (které jsou založené na publikacích). Rozhodující je, zda studující dělají to, co se podle výstupů z učení mají naučit a činnosti vyučujících k tomu mají pomáhat. (Expertní tým KA1A IPN Kvalita (2013))

5. Faktory, které mohou ovlivnit výskyt studentského podvádění

(Převzato ze zprávy v AULA 2006, roč. 14, 04/2006) (-dd-)

Řada výzkumů, především z anglicky mluvících zemí, se pokouší o objasnění faktorů, které mají vliv na četnost a podobu studentského podvádění na vysokých školách. Výzkumy se potýkají s řadou objektivních i metodologických problémů. Nejčastěji se využívají dotazníky pro studenty s různými posuzovacími škálami, které v sobě obsahují riziko interference sociálně žádoucích odpovědí respondentů. Jiné výzkumy se orientují na možnosti kontrolovat studentské práce z hlediska původnosti. Byla vytvořena řada počítačových programů ke zjišťování míry plagiátorství. Atraktivním polem působnosti pro psychologii je také výzkum osobnostních vlastností studentů, které by mohly mít k podvádění vztah. Příčin studentského podvádění je více a týkají se nejen osobnosti studenta, ale také osobnosti učitele a prostředí vysoké školy, tj. prostředí, v němž se studentské elektronické podvádění uskutečňuje.

V následujícím přehledu se pokusíme možné faktory navrhnout a uspořádat.

Příklady faktorů, které mohou ovlivnit výskyt studentského podvádění

FAKTOR	SPECIFIKACE	
Vysoká škola a její klima	<ul style="list-style-type: none"> - velikost vysoké školy, anonymita jejího prostředí - zaměření vysoké školy (např. technické, humanitní atd.) - existence etického kodexu vysoké školy, sankce za odhalené podvádění - vybavenost vysoké školy a dostupnost elektronických zařízení pro studenty - náročnost studia - vytíženost, event. přetíženost učitelů - důraz na kvalitu výuky ze strany managementu 	
Osobnost učitele	Lidské a intelektuální vlastnosti	<ul style="list-style-type: none"> - zájem o profesi a studenty - pečlivost a důslednost - znalosti z oblasti výpočetní techniky - poznávací pružnost - zvědavost
	Pedagogické, prezentační a organizační schopnosti	<ul style="list-style-type: none"> - subjektivní přeceňování předmětu - nepřiměřená náročnost na faktografii - schopnost srozumitelně vysvětlit učivo - spravedlnost při hodnocení výkonu studentů - kvalita přípravy didaktických testů a domácích úloh - průběžná aktualizace testů a domácích úloh - utajení testů - kontrola identity studentů při zkoušení
Osobnost studenta	<ul style="list-style-type: none"> - věk studenta (zejména ve vztahu k pokročilosti ve studiu) - vztah ke škole, ke studiu, k učivu, k učiteli - intelektuální zdatnost - úspěšnost ve studiu - motiv výkonu - preference „hloubkového“ učení - etické vlastnosti - temperamentové charakteristiky - normalita osobnosti 	

Seznam zde naformulovaných faktorů si neklade nárok na úplnost. Z jejich výčtu lze však dovodit, že výzkumy orientované na studentské podvádění zasahují do více vědních oborů.

6. Podvádění pomocí elektronických prostředků

V souvislosti s masovým nárůstem počtu studentů (při nezvětšujícím se počtu vyučujících) se velmi rozšířily metody ověřování znalostí využívající elektronické prostředky. Zadávání testů, úloh a zkoušek v elektronické podobě často vede studenty k různým podvodům při vypracování těchto zadání. Tento odstavec věnujeme citaci ze studie J. Mareše: Elektronické podvádění ve škole (2005), ve které autor shrnuje možnosti prevence elektronického podvádění během výuky nebo při zjišťování znalostí pomocí počítačů:

Prevence v rámci přípravné etapy prací. Lze do ní zařadit:

- Volba takových typů testových úloh, takových vyučovacích programů, které znesnadňují podvádění.
- Volba banky testových úloh, aby bylo možné generovat různé ale navzájem ekvivalentní varianty didaktických testů. Liší se např. zněním úloh, nikoli obsahem a obtížností; obsahují úlohy, které rozliší studenty připravené a nepřipravené, studenty rozumějící učivu a studenty opírající se jen o pamětní učení.
- Kvalitní zabezpečení didaktických testů, klíčů pro vyhodnocování odpovědí, evidence o studentových výkonech tak, aby se k nim nedostaly nepovolené osoby.
- Kontrola totožnosti studentů dříve, než začne výuka či zkoušení pomocí počítače aby byl znesnadněn „záskok“ jinou osobou.
- Připravit rozhodovací varianty, které umožní řešit nejběžnější případy studentského podvádění.

Preventivní opatření v průběhu výuky či zkoušení pomocí počítačů:

- Zajistit dohled nad studenty, kteří s počítačem pracují.
- Průběžně kontrolovat, zda studenti při práci s počítačem nepoužívají nedovolené studijní materiály nebo nedovolené technické pomůcky.
- Použít – pokud je třeba – té varianty řešení podvodu, která se nejvíc blíží nastalé situaci. Neignorovat snahy o podvádění.
- Pokud nejde o výuku on-line a studenti odevzdávají své práce v elektronické podobě, upozornit je, že práce budou (namátkou) přezkoumány z hlediska původnosti.

Preventivní opatření po skončení výuky:

- Zabezpečit data o průběhu a výsledcích výuky před přístupem nežádoucích osob, aby nebylo možné je dodatečně pozměňovat či úplně vymazat.
- Porovnat aktuální výkon studenta s jeho dosavadními výkony. Je-li výkon extrémně lepší, hledat příčinu. Věnovat studentovi zvýšenou pozornost v dalších pedagogických situacích.
- Pokud je to proveditelné, namátkově kontrolovat původnost rozsáhlejších prací, které studenti odevzdávali v elektronické podobě. Ze zjištěných podvodů vyvozovat důsledky podle pravidel platných v dané škole.

- Evidovat důkazy o studentském podvádění a zabezpečit je před přístupem nežádoucích osob, aby nebylo možné je dodatečně upravit nebo úplně vymazat.

7. Plagiátorství

Plagiátorství je obecně vnímáno jako nejčastější, možná hlavní prohřešek proti akademické etice, nejvíce je medializováno. Plagiátorství se věnuje evropský projekt „Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe“; jsou vytvořeny a používány elektronické prostředky a technologie pro automatickou detekci plagiátů, např. Theses.cz, Odevzdej.cz, Repozitar.cz na MU v Brně, kde s jejím užíváním spojují naději, že „institucionální kultura univerzity bude změněna tak, že se u studentů podstatně sníží potřeba a chuť k plagiátorství“. Informovanost o existenci těchto prostředků může působit na studenty varovně, naproti tomu po každém „strojově“ zjištěném podezření na plagiát by měla následovat osobní kontrola informovaným vyučujícím – ne každá shoda textu s dříve zveřejněným materiálem je plagiát, může jít o důležité shrnutí známých faktů, ze kterých vlastní originální výsledek práce vychází. Velmi propracovaný systém k tomu má Vysoká škola Manažmentu v Trenčíně/City University of Seattle, která využívá aktivně elektronický systém na odhalování plagiátorství od r. 2001, přičemž postupuje takto:

- na plenárním zasedání na začátku každého akademického roku jsou noví studenti informováni o pravidlech akademické etiky a způsobech jejich dodržování
- každý sylabus obsahuje informace o pravidlech akademické etiky a případných postizích za porušení pravidel
- existuje příručka vysvětlující základy citování a způsoby, jak je možné vyhnout se plagiátorství
- všechny písemné práce (nejen závěrečné) jsou kontrolovány systémem Turnitin s následujícím postupem:
 - o odevzdání prací do archivu
 - o přesun z lokálního úložiště na server Turnitin
 - o kontrola jednotlivých prací systémem
 - o vyhodnocení prací kontrolorem
 - o selekce podezřelých prací
 - o vytvoření zprávy kontrolorem a její následné vyhodnocení třetí osobou
 - o odevzdání podezřelých prací školitelovi na přehodnocení
 - o zasedání komise a její rozhodnutí
 - o student je předvolán na projednávání případu a může se vyjádřit na svou obhajobu
 - o student má právo odvolat se vůči rozhodnutí komise.

Během více než 10 let účinkování tohoto procesu došla VŠM k závěru, že se jí daří produkovat absolventy, kteří mají vštípený smysl pro etické chování. (Kročitý, Argaláš (2010))

Zkušenosti ze Slovenska mohou být pro nás poučné i jinak – v roce 2009 byla přijata novela vysokoškolského zákona, která ukládá ITV na Slovensku zasílat všechny kvalifikační práce (bakalářské,

diplomové, dizertační, rigorózní i habilitační) do Slovenského centra vědeckých a technických informací; současně Ministerstvo školství doporučilo plošné užívání elektronických prostředků k detekci plagiátů. Pravděpodobně tento fakt měl velmi zajímavý dopad: v rámci již zmíněného evropského projektu IPPHEAE bylo provedeno dotazníkové šetření, které mimo jiné zkoumalo informovanost studentů o podstatě plagiátorství - co za plagiátorství považují. Ukázalo se, že slovenští vysokoškolští studenti jsou statisticky významně lépe o tomto problému informováni, než ostatní evropští studenti.

Etika a kvalita pedagogického procesu

Jestliže jsme tak již neučinili, je nutné se velmi zamyslet nad tím, jak přesvědčit studenty, že je pro ně, pro kvalitu jejich znalostí v závěru studia, pro úspěšné uplatnění ve zvolené profesi nezbytné během studia dodržovat principy akademické etiky.

Motivace vedoucí maturanty ke studiu na vysoké škole jsou různé, jen v menším procentu se jedná o skutečný zájem o zvolený obor. I v těchto případech však mají studenti někdy dojem, že některé předměty jsou do studia zařazeny zbytečně, nechápou jejich souvislost se studovaným oborem a považují je za „nutné zlo“. Podle toho pak k jejich studiu přistupují. Soustřeďují se na to, jak s co nejmenším vynaloženým úsilím předmět absolvovat a poté zkoušené partie rychle pustí z hlavy. Hledají proto různé cestičky k rychlému úspěchu – taháky a opisování u zkoušek, odevzdávání různých plagiátů a prací, které za ně vypracoval někdo jiný, dokonce se nechají zastupovat i u zkoušek. Na některé z těchto praktik jsou zvyklí ze střední školy a mnohdy si ani neuvědomují, že se chovají neeticky.

Je vidět, že kvalita výuky na straně učitele ovlivňuje etiku v přístupu studentů, naproti tomu průchod studiem pomocí různých podvodů výrazně snižuje kvalitu získaných vědomostí; posílení a zvýšení kvality pedagogického procesu může výrazně snížit využívání různých podvodných praktik ze strany studentů, a to pak povede k posílení kompetencí absolventa.

V posledních letech proběhly na vysokých školách značné změny, související hlavně s vysokým nárůstem počtu studentů – došlo k podstatným změnám ve formách výuky, způsobech studia a ve formách ověřování znalostí, bohužel však ne vždy žádoucím směrem. Vymizel individuální přístup ke studentům - při hromadných přednáškách se studenti nezapojují do debat nad probíranými tématy, velké množství samostatných prací není možné důkladně ohodnotit, individuální konzultace jsou prakticky nerealizovatelné a zkoušky, písemné a často jen testové, skutečné znalosti neověří. Přitom poslední výzkumy ukazují, že je nezbytná proměna role učitele, která nemá být založena jen na „předávání znalostí a procvičování dovedností, ale rovněž na hledání nejúčinnějších metod učení se a vytváření vhodného vzdělávacího prostředí, které by podporovalo zejména hloubkové přístupy“ (Pabian, Nantlová (2012)). Vedle toho je důležité, aby studium bylo pro studenty zajímavé a smysluplné, aby studovali pro věc samu, a ne proto, aby složili zkoušku.

Na druhé straně je důležité, aby studenti byli seznámeni s pravidly akademické integrity, a to, jak už bylo řečeno, hned při příchodu na vysokou školu. K tomuto problému přistupují vysoké školy různě – pravidla pro studenty jsou uvedena v Etickém kodexu (MZLU, VŠE), v Disciplinárním řádu (fakulty MU),

existují různé příručky pro studenty (ČVUT), ovšem není jasné, zda, kdy a jak jsou studenti o těchto materiálech informováni. Je zřejmé, že i v tom je naprosto zásadní role pedagoga.

Ocitujme na tomto místě opět zahraniční zdroje:

10 aktualizovaných principů Mezinárodního centra pro akademickou integritu (ICAI) upravujících, jak mohou pedagogové v praxi podpořit akademickou čestnost studentů

1. Uznat a potvrdit akademickou integritu jako klíčovou hodnotu instituce.
2. Podporovat celoživotní oddanost k sebevzdělávání.
3. Potvrdit úlohu pedagoga jako průvodce a mentora.
4. Pomoci studentům pochopit potenciál internetu a jak může být tento potenciál ztracený, je-li internet zneužit nebo použit k podvodu.
5. Stimulovat zodpovědnost studentů za akademickou integritu.
6. Objasnit požadavky na studenty.
7. Vytvořit objektivní a kreativní formy hodnocení vědomostí.
8. Zredukovat příležitosti pro akademicky nečestné chování.
9. Reagovat na akademickou nečestnost okamžitě, když se objeví.
10. Pomoci definovat a implementovat celouniverzitní pravidla akademické integrity.

Akademický pracovník - pedagog by tedy měl

- informovat studenty o obecných etických pravidlech, kterými se veškeré dění na instituci řídí, je důležité, aby studenti viděli v dodržování pravidel přínos, aby si přáli být v prostředí, kde se nepodvádí;
- měl by získat studenty pro kladný vztah ke vzdělávání, protože podvádění je často projevem nezájmu nebo nespokojenosti se vzděláváním, a usměrnit je v přístupu ke studiu, nasměrovat je k hloubkovému přístupu;
- formy hodnocení vědomostí mohou pomoci omezit možnosti podvádět. Zajímavé zadání vyžadující kreativní uvažování berou studenti zodpovědně;
- studenti musí vědět, co se od nich očekává, a to nejen ve studijní oblasti; nejasná pravidla, nedostatečně definované standardy spolupráce nebo slabá ochrana proti podvádění u zkoušky stimulují k nečestnosti.
- porušování akademické etiky by mělo být okamžitě sankcionováno. Jestliže vyučující ignorují nebo zlehčují podvádění, tak vysílají signál, že základní akademické hodnoty nestojí za to, aby byly dodržovány.

Mají-li se tyto požadavky promítnout do praxe, měla by se posílit důležitost pedagogického působení akademických pracovníků. V současné době po nich bývá vyžadováno, třeba z různých finančních zájmů, plnění toho, čeho ne každý z nich je schopen, nebo co nepovažuje za nejdůležitější pro svou činnost na vysoké škole. Heslo „publikuj, nebo zhyň“ je zjevně nepřiměřené. Vysoké školy často nedokáží nebo nechťejí rozlišovat mezi akademickými pracovníky samými. Přitom jen část z nich tvoří skuteční, obecně uznávaní výzkumníci, další „jen“ předávají vědecké poznatky, nebo obecně známé poznatky základních disciplín, dále studentům. Ne každý světově uznávaný odborník dovede studenty ve výuce zaujmout, zatímco zájem o studovanou problematiku často vzbudí u studentů učitel, který sice vyučované vědní disciplíně rozumí, ale věnuje se více pedagogické stránce vyučovacího procesu, a publikuje jen proto, že je to na jeho pracovišti vyžadováno.

„Hlavním cílem pro ITV v zajišťování kvality vzdělávací činnosti by mělo být dosahování kvalitních výstupů z učení, k čemuž slouží zejména podpora hloubkových přístupů k učení se, akcent na vzdělávací prostředí důsledně propojující výstupy z učení s metodami vzdělávání a ověřování“ (Pabian, Nantlová (2012)). Ke splnění tohoto cíle je nezbytné nastavit metody vnitřního hodnocení pro vlastní pedagogický proces na vysoké škole, a ze závěrů tohoto hodnocení vyvozovat důsledky. K tomu může výrazně pomoci implementace výstupů z IPN Kvalita na jednotlivých institucích terciárního vzdělávání.

Literatura

- CALLAHAN, D. Should there be an academic code of ethics? *Journal of Higher Education : Ethics and the Academic Profession*, Vol. 53, No. 3, 5. – 6. 1982, USA: Ohio State University Press, p. 335 – 344.
- EXPERTNÍ TÝM KA1A IPN Kvalita: *Stanovení cílů pro zabezpečení kvality v oblasti vzdělávání*, 2013, www.kvalita.reformy-msmt.cz
- McCABE, D. L. , PAVELA, G. (2004), *Ten Principles of Academic Integrity* (Updated), Center for Academic Integrity USA
- GRIJALVA, T.C.; NOWELL, C.; KERKVLIT, J. Academic Honesty and Online Courses, *College Student Journal*, March 2006, Vol. 40, p. 180 – 185, USA.
- KRÁLIKOVÁ, R. *Zavádzenie pravidiel akademickej etiky na slovenských vysokých školách*, studie v rámci projektu č. APVV-99-019005, marec 2009.
- KROČITÝ P., ARGALÁŠ M. (2010). *10-ročné skúsenosti s bojom proti plagiátorstvu na Vysokej škole manažmentu v Trenčíne*. Dostupné na: <http://www.apvv.sk/buxus/docs/aktuality/konferencia-etika/konferencia-20100414-krocity-argalas.pdf.2010>
- KRUPKOVÁ, V. *Etika ve vysokoškolském prostředí, etické kodexy na vysokých školách v České republice* 21. zasedání předsednictva RVŠ 20. 10. 2011
- MANGAN, K. *Lessons business graduates apply to the real world may include cheating*, The Chronical of Higher Education, 10. 2. 2009. <http://chronicle.com/temp/email2.php?id=fzVQXbQZpcnHwmpCFzmCvYXgKwrrpxrS>
- MAREŠ, J. *Tradiční a netradiční podvádění ve škole*. Pedagogika. Roč. LV, č. 3, s. 310–334.
- MAREŠ, J. *Elektronické podvádění ve škole*, 2005, [on line]
- PABIAN, P. NANTLOVÁ, S. *Stanovení cílů pro ITV ve vzdělávací oblasti*, materiál IPN Kvalita KA1, 2012.
- PREISS, M., Nohavová, A., Stuchlíková, I. *Poctivost a podvádění během vysokoškolského studia*, Elektronický časopis ČMPS 2013, roč. 7, č. 1.
- TELEC, I. *Akademická kriminalita* 2008 www.jinepravo.blogspot.com/2008/09/ivo-telec-akademick-kriminalita.html
- TELEC, I. *Etické kodexy vysokých škol* (2010) www.jinepravo.blogspot.com/2010/ivo-telec-eticke-kodexy-vysokych-skol.html